alija

INTERNATIONAL SYMPOSIUM

1983'den 2013'e Saraybosna Süreci	Od 1983. do 2013. Sarajevski Proces
SEMPOZYUM ULUSLARARASI 23-24 KASIM	SiMPOZiJUM MEĐUNARODNi 23-24 NOVEMBAR

EUROPA HOTEL SARAJEVO

BAĞCILAR BELEDİYESİ
www.bagcilar.bel.tr • 444 00 92

MUZEJ ALIJA IZETBEGOVIĆ
1925 – 2003

MLADI MUSLIMANI

Uluslararası Saraybosna Üniversitesi

SEMPOZYUM ULUSLARARASI 23-24 KASIM Europa Hotel Saraybosna | alija | SiMPOZiJUM MEĐUNARODNI 23-24 NOVEMBAR Hotel Evropa Sarajevo

24.11.2013 2ST DAY - SUNDAY / 2. GÜN - PAZAR / 2. DAN - TRŽIŠTU

3. rd Session / *3.Oturum / 3. Zasjedanje*

Bosnia Before and After Alija / Aliya Öncesi ve Sonrası Bosnia / BiH prije i poslije Alije

Chair / Oturum Başkanı / Moderator:

Prof. Dr. Zeki Parlak *(Marmara University)*

10:00 – 10:20 **Prof. Dr. Mehmet Can** *(International Univeristy of Sarajevo)*

"Srebrenica: Is it A Failure in the Alija Izetbegovic's Leadership Carrier?"

"Srebrenica: Ali'nın Liderlik Kariyerinde Bir Başarısızlık mı?"

"Srebrenica: Da li je ona neuspjeh u Alijinoj karijeri Lidera?"

10:20 – 10:40 **Emir Hadzikadunic** *(Bosnian Ambassador)*

"Challenge of Today and Perspectives on BiH for Tomorrow"

"Güncel Sorunları ve BiH'in Geleğine Yönelik Bir Değerlendirme"

"Današnji izazovi i perspektive o BiH za sutra"

10:40 – 11:00 **Assistant Prof. Dr. İsmail Köse**

(Erciyes University)

"Bosnian War in the CIA Documents: 1992-1998"

"CİA Belglerinde Bosna Savaşı: 1992-1998"

"Ratu u Bosni u dokumentiama CIA-e: 1992-1998"

11:00 – 11:20 **Assoc. Prof. Dr. Necmettin Alkan**

(Karadeniz Technical University)

"Some Thoughts on Aliya İzzetbegoviç and the Wise King"

"Aliya İzzetbegoviç ve "Bilge Kral" Üzerine Bazı Düşünceler"

"Neka viđenja o ALiji Izetbegoviću 'Kralj Mudrosti'"

11:20 – 11:40 *Discussion / Soru – Cevap / Pitanja - Odgovori*

11:40 – 13:00 **Prey and Launch Break /**

Namaz ve Yemek Arası / Namaz i Ručak

4. td Session / *4.Oturum / 4. Zasjedanje*

The Voice of Conscience: Bosnian War and Witnesses / Vicdanların Sesi ve Tanıklıklar/ Glas savjesti i Svjedoci

Chair / Oturum Başkanı / Moderator:

Hüseyin Bürge *(MP) / (Milletvekili) / Zamjenik*

13:00 – 13:15 **Şükrü Tufan**

Turkish Ambassador to Bosnia 1993-1995 Türkiye'nin Bosna Büyük Elçisi / Turski ambasador u BiH 1993-1995

13:15 – 13:30 **Prof. Dr. Enes Pelidija**

Univeristy of Sarjevo / Saraybosna Üniversitesi Univerzitet u Sarajevu

CIA BELGELERİ IŞIĞINDA YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMASI VE BOSNA SAVAŞI'NIN İLK İKİ YILI*

*Yrd. Doç. Dr. İsmail KÖSE***

ÖZET

Soğuk Savaş sonrasında yedi farklı ana ulustan meydana gelen ve Tito diktatörlüğü altında demir yumrukla yönetilen Yugoslavya'nın dağılmasının an meselesi olduğu uluslararası sisteme yeniden şekil vermek için politikalar üreten aktörlerin de bilgisi dahilindeydi. Soğuk Savaş sonrasında kaçınılmaz olarak tek kutuplu bir sisteme dönen dünya sisteminde ABD'nin dağılacak olan Yugoslavya'yı ve sonrasında neler olabileceğini Soğuk Savaş dönemi istihbarat kurumları vasıtasıyla çok yakından takip ettiği görülür. Fakat, dönemin büyük kısmı CIA ajanları tarafından hazırlanan istihbarat raporlarında dağılacak olan Yugoslavya'da Bosna Hersek'e bir rol biçilmez. Oysa, tarihin en kanlı katliamlarından ve soykırım denemelerinden bir tanesi Sırplar tarafından, dağılan Yugoslavya'dan ayrılmak isteyen Müslüman Boşnaklara karşı uygulanacak ve Orta Avrupa'daki bu katliama Batı dünyası uzun süre sessiz kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Aliya İzzet Begoviç, Serebrenitsa, CIA, Yugoslavya, Sırplar

UNDER THE CIA DOCUMENTS THE DISINTEGRATION OF FORMER YUGOSLAVIA AND FIRST TWO YEARS OF BOSNA CRISIS

ABSTRACT

Soon after the Cold War, international actors who were trying to redesign the IR system was aware of the situation that, Yugoslavia which consisted of seven main different nations and ruled under Tito dictatorship with iron fist for a while will be disintegrated in a coming future. At post-Cold War era the international system inevitably had been transformed into unipolar structure and USA, by using Cold War intelligence services was monitoring Yugoslavia and trying to bring out what would be happened after this disintegration. But, yet in a disintegrated Yugoslavia there was not a role for Bosnia-Herzegovina in the intelligence reports mostly prepared by CIA agents in the field. Whereas, one of the most bloodshed massacres and genocide attempts

* Bu bildiri 23-24 Kasım 2013 Tarihinde Uluslararası Aliya İzzetbegoviç Sempozyumunda Sunulmuştur.

** Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, ismailkosetr@hotmail.com.

of the world in the center of middle Europe would be carried on Bosnian Muslims by Serbs, who wanted to disintegrate from Yugoslavia. Unfortunately for a long period the Western world would overlook this catastrophe next to her.

Key Words: Bosnia-Herzogovina, Aliya İzzet Begoviç, Serebrenitsa, CIA, Former Yugoslavia, Serbians

Giriş:

Sovyetler Birliği Döneminde biraz da Soğuk Savaş yıllarının dehşet dengesi içerisinde Sırplar, Slovenler, Boşnaklar, Arnavutlar, Hırvatlar, Makedonlar ve Karadağlılar gibi yedi ana farklı unsurdan oluşan Yugoslavya Devleti Josip Broz Tito'nun egemenliğinde totaliter bir idare altında demir yumrukla yönetilmekteydi. Her ne kadar Tito diktatörlüğünde baskıcı ve bıktırıcı bir yönetim tarzı ile idare edilse de Yugoslavya'daki yönetici elit ve merkez çekirdek daima Sırplardan oluşmaktaydı.[1] Bu durum Yugoslavya dağılırken Sırpların; diğer halklara, özellikle Boşnaklara katliam uygulayabilmesine fırsat vermiştir.

Yugoslavya dağıldıktan sonra bir iç savaşın beklendiği 1990'lı yıllara ait Amerikan istihbarat raporlarında açıkça görülür. 1990 tarihli istihbarat raporunda, "Yugoslavya federal devlet olma özelliğini bir yıl içinde kaybedecek ve büyük ihtimalle iki yıl içinde dağılacaktır…"[2] notu yer almaktadır. Rapora göre; ekonomik reform yapılması dağılmayı engelleyemeyecekti ve Avrupa ya da Amerika'nın Yugoslav birliğinin devam ettirilebilmesi için yapabilecekleri bir şey yoktu.[3] Ayrıca Amerikan istihbarat raporları, Rusların ve Almanların görünürde Yugoslav birliğini destekler gibi davranacağını fakat aslında dağılmadan taraf olacaklarını gösteriyordu.[4] Bu yıllarda ABD istihbarat raporlarında beklenen dağılma sürecinde Bosna Hersek'ten bahsedilmemesi ya da dağılma içerisinde bir rol biçilmemesi ilginçtir. Oysa dağılma sürecinde tarihin Orta Avrupası'ndaki en kanlı katliamlarından bir tanesi, başka bir deyişle Serebrenitsa örneğinde olduğu gibi, Soğuk Savaş sonrasının ilk soykırım teşebbüslerinden bir tanesi Boşnaklara karşı uygulanacaktır.

Birliği devam ettirmeye ne Komünist Partisinin ne de Yugoslav Milli Ordusunun (JNA-*Yugoslav National Army*) gücünün yetmeyeceği açıktı.[5] Dağılma esnasında Makedonya'daki ve Kosova'daki ırkdaşlarının desteği ile ilk olarak Arnavutların silahlı bir isyan başlatması, Slovenler ve Hırvatların ise birlikten ayrılma teşebbüsünde bulunması bekleniyordu. Fakat Boşnakların isyan edebilme ihtimali henüz öngörülmemişti.[6] İstihbarat raporlarında yer alan diğer bilgi Sırpların, birlikten ayrılma teşebbüslerini sert bir şekilde bastırmayı deneyeceğinin bilinmesiydi. Ayrıca Sırpların Hırvatistan ile Bosna Hersek'teki ırktaşlarını isyana teşvik ederek karışıklık çıkartıp, her iki halk üzerinde baskı uygulama teşebbüsünde bulunacakları da tahmin ediliyordu.[7]

Devlet erkini elinde tutan Sırplar da bu durumun, başka bir deyişle dağılmanın kaçınılmazlığının farkındaydılar. Söz konusu nedenle Avrupa Devletleri ve özellikle İsrailli

---

[1] **CIA Documents, National Inteligence Estimate, Yugoslavia Transformed,** Doc. No.: 1990-10-01-NIE 15-90, 18 October 1990, s. v; İstihbarat Belgeleri için bkz. http://www.foia.cia.gov/collection/bosnia-intelligence-and-clinton-presidency [04.10.2013].
[2] **CIA Documents,** Doc. No.: 1990-10-01-NIE, a.g.b., s. iii, 2.
[3] **CIA Documents**, Doc. No.: 1990-10-01-NIE, a.g.b., s. iii, v.
[4] **CIA Documents**, Doc. No.: 1990-10-01-NIE, a.g.b., s. vi.
[5] **CIA Documents**, Doc. No.: 1990-10-01-NIE, a.g.b., s. v.
[6] **CIA Documents**, Doc. No.: 1990-10-01-NIE, a.g.b., s. iii, v.
[7] **CIA Documents**, Doc. No.: 1990-10-01-NIE, a.g.b., s. v-vi.

silah tüccarları ile temasa geçerek Yugoslav ordusunu güçlendirerek ayrılıkçı hareketleri şiddet kullanmak yoluyla bastırmaya teşebbüs etmekte gecikmediler. Buna ek olarak yerel askeri güçlerin de hissettirilmeden dağıtılması planlanmıştı.[8] Buna karşın Hırvatlar da silahlanmaya başlamışlardı fakat henüz Avrupa devletlerinden istedikleri desteği bulamamışlardı.[9] Fakat Almanların Hırvatlara silah sağladığı bilgisi CIA belgeleri arasında yer almaktadır.[10] Slovenler de gelmekte olan savaşın farkındaydılar ve silahlanmaya hız vermişlerdi.[11] Amerikan Hükümeti çıkacak bir etnik savaşta Sırpların kontrolündeki Yugoslav Milli Ordu (JNA) güçlerinin acımasız bir katliama yöneleceğinin farkındaydı. Fakat ağır silahlara ve hava gücüne sahip olmasına rağmen Milli Ordu'nun gerilla savaşına karşı tamamen başarılı olamayacağı da biliniyordu.[12] CIA belgelerine göre Bosna Hersek'te de Yugoslav Milli Ordusu'nun ve Cumhuriyet güçlerinin savaş ekipmanları ve silahları bulunuyordu. Fakat, Yugoslavya'da 1991 yılı başlarında artık her an çıkması beklenen bir etnik çatışmada Amerikan Hükümeti halen Bosna Hersek'te bu tür bir çatışma beklemiyordu.[13] Oysa aynı yılın sonuna varılmadan eski Yugoslavya'daki etnik çatışma Bosna Hersek'i de içine almıştır.

Bosna'daki kriz uluslararası ilişkilerin ne kadar realist ve Makyavelist olduğunu gösterdiği gibi, II. Dünya Savaşı sonrasındaki neo-realist ortamın uluslararası kurumları nasıl işlemez hale getirdiğini ortaya çıkartması açısından da önemlidir. Çünkü büyük devletlerin çıkar çatışmaları arasında BM işlevsiz hale getirilmiş ve ancak on binlerce masum, Sırplar tarafından sistematik olarak katledildikten, tecavüze ve işkenceye uğradıktan sonra NATO Bosna-Hersek krizine müdahale edebilmiştir.

Bu çalışmada, Çalışmada CIA belgeleri ışığında Yugoslavya'nın dağılması ve Bosna-Hersek'in kuruluşunun ilk iki yılı ele alınmış ve aşağıdaki sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır. 1992 yılı sonundan 1995 yılına kadar devam edip; Dayton Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanan tarihsel süreç bu çalışmada ele alınamamıştır. İlk iki yılın CIA raporları ışığında ele alınmasının farklı nedenleri vardır. Bunlar:

(1) Soğuk Savaş sonrası Batı Dünyasında Yugoslavya için nasıl bir gelecek öngörülüyordu? (2) Dağılacak olan Yugoslavya'da Müslüman Boşnaklara bir rol biçilmiş miydi? (3) Yugoslavya dağıldıktan sonra Hırvatların Müslüman Boşnaklar ile ilgili düşünceleri nelerdi? (4) Müslüman Boşnaklar için bağımsız bir gelecek öngörülmüş müydü, yoksa Sırpların Müslüman Boşnaklara etnik soykırım uygulamasına bilinçli olarak mı göz yumulmuştur? (5) Yugoslavya dağılırken Bosna-Hersek ve diğer cumhuriyetlerdeki askeri cephane, ekipman ve silahların dağılımı nasıldı? (6) CIA ajanları saha çalışmaları esnasında Sırpların kayıt dışı, görmezden gelinen katliam ve tecavüzlerine tesadüf etmişler midir? (7) Bosna Krizinin üçüncü bir Balkan Savaşı'na dönüşebileceği ihtimali öngörülmüş müdür? (8) Türkiye'nin Bosna-Hersek ile sahip olduğu tarihi ve kültürel bağlar, dikkate alınmış mıdır? (9) Bosna-Hersek'te kurulacak bir radikal İslam Devleti paranoyası hangi noktaya kadar Sırp saldırganlığına göz yumulmasına neden olmuştur? (10) Dayton Antlaşması 1990 yılındaki öngörüleri ne kadar karşılamıştır?

Bosna-Hersek'te İlk Direniş Hareketlerinin Örgütlenmesi ve Aliya İzzetbegoviç

---

[8] **CIA Documents**, **Yugoslavia: Military Dynamics of a Potential Civil War,** Doc. No.: 1991-03-01-C0037240, March 1991. s. 3.
[9] **CIA Documents**, Doc. No.: 1991-03-01-C0037240, a.g.b. s. 3.
[10] **CIA Documents**, Doc. No.: 1991-03-01-C0037240, a.g.b. s. 3.
[11] **CIA Documents**, Doc. No.: 1991-03-01-C0037240, a.g.b. s. 4.
[12] **CIA Documents**, Doc. No.: 1991-03-01-C0037240, a.g.b. s. 6.
[13] **CIA Documents**, Doc. No.: 1991-03-01-C0037240, a.g.b. s. 13-15.

Daha önce de söylendiği gibi 1990'lı yılların başından itibaren eski Yugoslavya'daki dağılma ve etnik çatışma emareleri artık geri döndürülemez bir aşamaya varmıştı. Slovenlerin, Arnavutların ve Hırvatların bütünden ayrılacak ilk parçalar olacağı belliydi fakat Müslüman Boşnaklar nasıl bir tavır alacaklardı. 1990 yılı Amerikan istihbarat raporlarına bakıldığında Boşnakların bir ayrılıkçı harekete katılmasının beklenmediği görülür. Oysa, Sırplar en yoğun baskıyı Boşnaklar ve Arnavutlar üzerine kurmuşlardı. Bu durum biraz da Osmanlı Devleti döneminden kalan kinin eyleme döndürülmüş haliydi.[14]

Aslında 1991 yılı sonunda Sırpların Boşnaklara karşı acımasız bir katliam uygulayacağının farkında olan Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç, çıkacak bir çatışmada "Bosna-Hersek'in tarafsızlığını sağlamaya"[15] çalışmıştı. Fakat tarihi hadiselerin seyri farklı gerçekleşmiş, Bosna-Hersek'teki Sırp şiddeti çatışmaların hızla Müslüman topraklarına yayılmasına neden olmuştur.[16] Bu esnada bazı Müslüman toplum liderleri de Boşnakların Sırplara karşı savaşa katılması halinde Sancak, Karadağ, Kosova, Makedonya'daki çatışmaların Bosna'ya da yayılacağından çekinmekteydi.[17] Öngörüden yoksun bu çekince, Boşnaklar arasında ayrılık yaratmıştı. Amerikan istihbarat raporları Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç'in de 1991 yılı sonunda statükonun korunmasından ve Yugoslav birliğinin sağlanmasından yana olduğunu iddia etmektedir.[18] Bu esnada Sırp başıbozuklar JNA tarafından hızla silahlandırılmaktaydı ve kamu güvenliği ortadan kalkmıştı.[19] JNA'nın Sırp başıbozukları silahlandırdığı büyük ihtimalle henüz Boşnaklar tarafından bilinmiyordu.

1991 yılının sonunda savaşa gidilen ortamda Amerikan Büyükelçiliği, Sırplar ve diğer cumhuriyetlerle birlikte Boşnakların askeri gücünü ve sahip oldukları silahlar ile savaşabilme kabiliyetlerini Washington'a raporlamıştır.[20] Washington, Bosna Hersek'te Fundamentalist bir İslam devleti kurulmasından korkuyordu ve Miloşeviç böyle bir ihtimali bilinçli olarak sürekli dile getiriyordu.[21] Hırvatlar ise ABD'li diplomatlara, "Boşnakların seçim durumunda kalırsa Sırplardan ayrılarak kendilerine katılacaklarını" söylemişlerdi.[22] Amerikan İstihbarat raporları İzzetbegoviç'in Kaddafi Libyası'ndan mali yardım aldığını fakat henüz askeri yardımı kabul etmediğini gösteriyordu.[23] Bu durum radikal İslam korkusunu daha da güçlendirmişti. Tüm bu hadiseler yaşanırken 9/11 Saldırılarının henüz gerçekleşmediğini hatırlamakta fayda vardır.

Mevcut şartlar altında, 1991 yılının sonuna varıldı. 29 Şubat - 1 Mart 1992 tarihinde Boşnaklar ve Hırvatlar tarafından düzenlenen referandumda ezici bir çoğunluk bağımsızlıktan yana oy kullandı. Bu referandum aynı zamanda bir katliama dönüşecek olan Sırp saldırganlığının da başlangıç noktasıdır.

Nisan, Mayıs aylarındaki geniş yayılımlı savaşlar esnasında devam eden Avrupa Devletleri güdümündeki barış görüşmelerinden sonuç alınamadı ve BM'nin Hırvatistan'daki barış gücü de etkisiz kaldı.[24] İstihbarat raporları Amerikan Hükümeti'nin bu noktada inisiyatif almakta tereddüt ettiğini göstermektedir. BM'nin hızla yayılan çatışmaları engellemesinin

---

[14] **CIA Documents,** Doc. No.: 1990-10-01-NIE, a.g.b., s. 3-4.
[15] **CIA Documents, Bosna Hercegovina: On the Edge of the Abyss,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, 19 December 1991. s. 1.
[16] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 1-2.
[17] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 2.
[18] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 2.
[19] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 3.
[20] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 4.
[21] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 5.
[22] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 5.
[23] **CIA Documents,** Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, a.g.b., s. 6.
[24] **CIA Documents, A Broadening Balkan Crisis: Can It Be Managed?,** Doc. No.: 1992-04-01-C05918534, 1 April, 1992. s. iii.

imkansız olduğu Amerikan karar alıcıları tarafından da biliniyordu.[25] Çünkü devam eden katliamlara rağmen BM çevrelerine reel politik yaklaşım hakimdi ve herhangi bir engelleyici müdahale düşünülmüyordu.

Nisan ayındaki istihbarat raporunda önemli bir bilgi karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin Balkanlar'daki tarihi rolü ve Balkan Devletleri ile olan kültürel bağları artık Amerikalıların da dikkatini çekmiştir. Fakat, Almanya, Yunanistan ve Bulgaristan da benzer etkinliğin peşinde koşmaktadır ve Bosna'daki krizin bu ülkelere sirayet etmesi kaçınılmaz görülüyordu. Bu durumda, özellikle NATO üyesi Almanya, Yunanistan ve Türkiye ABD'yi kendi tarafına çekmeye çalışacak ve NATO'nun birliği zarar görecekti.[26] Amerikan istihbarat raporunda yer alan diğer bilgi Türkiye'nin Balkanlar'daki Müslüman azınlığı, başka bir deyişle Boşnakları korumak, etki alanını bu bölgeye doğru genişletmek istemesidir.[27]

Yoğun bir savaş döneminden sonra 15 Haziran 1992 tarihinde Avrupa Komisyonu Slovenya ve Hırvatistan'ı tanıdı. Komisyon, Bosna-Hersek ve Karadağ'ı tanımaktan kaçınmıştı fakat Karadağ'ın da daha sonra tanınabileceğinin sinyalini vermişti. Bosna-Hersek'in tanınması ise henüz gündemde yoktu.[28] Slovenya ve Hırvatistan'ın tanınmasından sonra ABD Hükümet katlarında bir tereddüt oluştuğu görülür. Çünkü bu iki devletin tanınması ABD görevlilerinin Sırplar ve Sırp ordusu ile tüm iletişimini bloke edecekti. Ayrıca tanıma ABD devletinin Avrupa işlerine gereğinden fazla müdahil olduğu algısını güçlendirecekti. Tanımama ise, çok fazla etkide bulunmayacaktı.[29] Ayrıca, insan hakları ihlalleri ABD tarafından kınandığı için Sırplar ABD Hükümetine güvenmiyorlardı ve bu nedenle tanıma mevcut ilişkileri daha da kötü hale getirecekti.[30]

Önlenemez Sırp Saldırganlığı ve Uluslararası Müdahale Tartışmaları

1992 yılının Ağustos ayına varıldığında, bir yıl önceki Amerikan istihbarat raporlarında da açıkça öngörüldüğü şekilde eski Yugoslavya'nın dağılması önlenemez bir aşamaya gelmişti ve Sırplar özellikle Boşnaklara karşı acımasız bir etnik temizlik uyguluyordu. 21. yüzyılın eşiğinde Orta Avrupa'nın merkezinde meydana gelen bu insanlık dramı Avrupa ve Amerikan hükümetleri üzerinde yoğun bir kamuoyu baskısı oluşturmuş ve askeri müdahale tartışmalarını gündeme taşımıştı.[31] Büyük Avrupa güçleri müdahale konusunda isteksizdi. Örneğin; İngiltere, askeri müdahaleye taraftar değildi, Almanya II. Dünya Savaşı'nda bu topraklarda bulunması nedeniyle askeri müdahaleye sıcak bakmıyordu. Fransa, dağlık topografya nedeniyle Bosna'nın Vietnam'a döneceğini düşünüyordu ve müdahale taraftarı değildi. İtalya da müdahaleye karşıydı. Bulgaristan ve Yunanistan, müdahale durumunda hava sahalarını açacaklarını bildirmişlerdi.[32] Aslında, Almanya Hırvatları destekliyordu ve 1992 yılı ortalarında Sırp saldırganlığı Hırvatlar'dan Boşnaklara yönelmişti. Bu nedenle Almanya ve diğer Avrupa Devletleri askeri müdahaleye sıcak bakmıyordu.

Türkiye'de bu yıllarda Bosna'daki dram karşısında yükselen bir hassasiyet vardı ve sadece Türk Hükümeti askeri müdahaleye sıcak bakmaktaydı. Genelkurmay Başkanlığı, BM'nin müdahale kararı alması durumunda asker ve hava gücü gönderebileceğini

[25] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-04-01-C05918534, a.g.b., s. iii.
[26] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-04-01-C05918534, a.g.b., s. 4.
[27] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-04-01-C05918534, a.g.b., s. 4, 9 .
[28] **CIA Documents, Imlications of US Posture on Recognition of Former Yugoslav Rebublics,** Doc. No.: 1992-01-15- C05916684, 15 January 1992. s. 1.
[29] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-01-15- C05916684, a.g.b., s. 1-2.
[30] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-01-15- C05916684, a.g.b., s. 1-3.
[31] **CIA Documents, European Views on the Use of Force in Bosnia and Hercegovina,** Doc. No.: 1992-08-10-C05916694, 10 August 1992. s. 2.
[32] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-08-10-C05916694, s. 2-3.

muhataplarına bildirmişti.[33] Hırvatlar, hem Sırplar'ın Bosna-Hersek'te daha çok meşgul olmasını sağlamak hem de Sırp saldırganlığını Boşnak topraklarında karşılamak için Sırplara karşı Boşnakları destekliyordu ve Bosna ordusuna silah sağlıyordu. Fakat Amerikan istihbarat raporları Hırvatların bu dönemde belli Boşnak topraklarını ele geçirme niyetinde olduğunu ve güçlü bir Boşnak ordusunun uzun vadede tercih edilmeyeceğini gösteriyordu.[34] Boşnak ordusunun en büyük sorunu eğitilmiş askerlerden ve ağır silahları nasıl kullanacağını bilen personelden yoksun olmasıydı.[35] Avrupa Devletleri ve Hırvatlar Müslüman Boşnak askerlerini ağır silahların nasıl kullanılacağı konusunda eğitmeye sıcak bakmıyordu. Diğer bir sorun da cephedeki askerlerin eğitim için Bosna dışına gönderilmesinin yaratacak olduğu lojistik sıkıntısıydı.[36] Oysa, 1992 yılı sonuna ait Amerikan istihbarat raporları, eğitilmezse Müslüman Boşnak ordusunun yenileceğine kesin gözüyle bakıyordu.[37]

Ankara'daki Amerikan Askeri Ataşesi, Türkiye'nin gizlice Bosna Hersek'e silah ve eğitmen gönderdiğini ve Makedonya ya da Kosova'nın saldırıya uğraması durumunda destek sözü verdiğini bildirmişti.[38] Fakat Türkiye'den gidecek etkili bir yardım için Bulgaristan'ın desteği gerekiyordu ve bu da 1992 yılında mümkün değildi. Ayrıca istihbarat raporlarına göre Türkiye; doğu topraklarındaki sorunlar, Kafkaslardaki güvenlik krizi gibi nedenlerden ötürü tek başına bir Balkan savaşına katılmayı göze alabilecek durumda değildi.[39]

Sırpların elinde Federal ordudan kendilerine kalan yaklaşık 400 uçak vardı ve bunlar Mig-29 ile Mig-21'den oluşmaktaydı. Sırp hava üstünlüğü, savaşı Boşnaklar ile Hırvatların aleyhine döndürmüştü. 1992 yılının Aralık ayına ait Amerikan istihbarat raporunda, "Sırp Hava Kuvvetleri birkaç hava üssünde toplanmış durumdadır ve bir saldırıya Sırp kara güçlerinden daha açıktırlar. Üç hava üssüne saldırılması durumunda Belgrad'ın hava üstünlüğü ile nakliye kapasitesi büyük hasar görecektir…" deniliyordu.[40] Bu rapor, Avrupa'nın isteksizliğine rağmen ABD'nin askeri müdahale, en azından hava gücü kullanma seçeneğine sıcak baktığını göstermektedir. Sırpların kara güçleri çoğunlukla şehir merkezlerinde konuşlanmıştı ve kara güçlerine yönelik bir hava saldırısı çok sayıda sivil kayba neden olacaktı.[41] Bu tür bir konuşlanma muhtemelen bilinçli olarak tercih edilmişti ve Sırp ordusuna karşı yapılacak bir hava harekâtı önündeki en büyük engeldi.

Sırpların ve Boşnakların savaş güçlerini değerlendiren ABD istihbarat raporunda Sırpların kurmuş olduğu kamplarla ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. ABD görevlileri Sırpların kurmuş oldukları kampların Hitler'in "Auschwitz" kampları ile aynı olduğunu kaydederek, 56 büyük esir kampı bulunduğunu fakat gayri resmi rakamın bu sayının çok üstünde olduğunu ve kendilerinin 144 kamp olabilecek toplanma yeri belirlediğini raporlamışlardır.[42]

Kızılhaç görevlileri 20 kampta 10.000 tutuklu tespit ettiklerini söylemişlerdi ve ABD istihbarat raporları 30.000 ile 70.000 arasında insanın kamplarda tutulduğunu rapor etmişlerdir. Kızılhaç yetkilileri tüm kampları ziyaret etmemişlerdi ve tam sayıdan haberdar değillerdi. Amerikan kaynakları bu sayının en az iki kat olduğunu tespit etmişti.[43] Kamplarda

[33] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-08-10-C05916694, s. 2.
[34] **CIA Documents, Response to Transition Team Questions on the Balkans,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, 28 December 1992. s. 13.
[35] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 14.
[36] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 14.
[37] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 15.
[38] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 35.
[39] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 35.
[40] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 22.
[41] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 24.
[42] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 29.
[43] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 30.

bulunanların büyük kısmı Müslüman Boşnaklardı ve çok sayıda kampta erkekler ile kadınlar birlikte tutuluyor, özellikle Müslüman kadınlara sistematik olarak tecavüz ediliyordu.[44] Hatta bazı durumlarda Müslüman kadınlar belli otellere götürülerek tecavüze uğruyor başka bir deyişle müşterilere pazarlanıyordu. Bunlar Brocko'daki, Galil ve Westfalia otelleriydi.[45] "… mültecilere ve göz altına alınanlara karşı sayısız tecavüz ve diğer tür cinsel istismar vakası tespit ettik. … New York Times'ın yapmış olduğu röportaj, Sırp görevlilerin tecavüzü bir etnik soykırım aracı olarak kabul ettiklerini göstermiştir…".[46]

Bu durum istihbarat raporlarında açıkça görülmektedir. İstihbarat kaynakları kamplardaki insan hakkı ihlalleri, sistematik tecavüzler ile etnik Boşnak katliamı ve Boşnak ileri gelenlerinin yok edilmesi uygulamalarının merkezden mi emredildiğini ya da kamp idarecileri tarafından mı yapıldığını kesin olarak belirleyememişlerdi. "… şiddetin büyük kısmı, özellikle [1992 yılının] geçtiğimiz bahar ve yaz aylarındaki rastgele yapılmıştır. Fakat eğitimli, zengin Müslüman [Boşnak] liderlerin yok edilmesine yönelik sistematik bir kampanya uygulanmaktadır…".[47] Bu rapor Bosna'da neler olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca Sırp idarecilerin diğer durumlardaki tavırları ile Miloşeviç'in acımasız kişiliği emirlerin merkezden geldiğini göstermekteydi. Tüm ihlallerin bilinçli ve sistematik olarak yapılması tek elden yönetildikleri intibaını veriyordu. Zaten daha sonra emirlerin merkezden geldiği açıkça anlaşılmıştır.[48]

Sonuç

Giriş kısmında da söylendiği gibi CIA Belgelerinin tamamının incelenerek bu çalışmaya aktarılması mümkün olmamıştır. Söz konusu nedenle ilk iki yılın değerlendirilmesi ve derinliğine incelenmesi uygun görülmüştür. Dönemin kayıtlarından ve CIA Belgelerinin satır aralarındaki notlarda Bosna-Hersek'teki soykırım ve katliamlarla ilgili önemli veriler bulunmaktadır. Bunların en önemlileri şunlardır:

(1) Dağılacak olan Yugoslavya'da Müslüman Boşnaklara herhangi bir rol biçilmemiştir. Bu durum CIA ajanlarının hazırlamış olduğu raporlarda açıkça görülmektedir. Fakat Müslüman Boşnakların vermiş olduğu ölüm kalım mücadelesi bu planın uygulanmasına imkan tanımamıştır. Ayrıca Yugoslavya'nın dağılacak olmasının bilindiği ve Sırp saldırganlığı tahmin edilmesine rağmen müdahale için gerekli hazırlıklar yapılmamıştır. (2) 1990 yılından 1992 yılına kadar geçen süreçte Sırp saldırganlığını engelleme konusunda bir isteksizlik göze çarpar. Fakat bunun kasti olup olmadığını tespit etmek mümkün olmamıştır. (3) Yugoslavya dağılırken silah ve cephanelerin büyük kısmı Sırpların elindeydi. Sırpların bu silahları kullanarak orantısız şiddet uygulama eğilimi de CIA Belgelerinde açıkça görülür. Buna rağmen savaş başlamadan önce herhangi bir tedbir alınması düşünülmemiştir. (4) CIA Ajanları Sırpların çok sayıda kayıt dışı ve görmezden gelinen eylem ve katliamına tanıklık etmiş, hatta Müslüman Boşnak kadınlara yapılan sistematik etnik temizliğe yönelik tecavüz ve belli otellere götürülerek bu insanlık dışı aşağılık eylemin devam ettirilmesi CIA raporlarına girmiştir. (5) Bosna Krizinin üçüncü bir Balkan Savaşı'na dönüşebileceği ihtimali öngörülmüştür. Böyle bir durumda alınacak tedbirler ABD Hükümeti tarafından ciddi olarak planlanmıştır. (6) Türkiye'nin Bosna-Hersek ile sahip olduğu tarihi ve kültürel bağlar, 1992 yılından itibaren dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu yıla kadar, Bosna-Hersek'in bağımsızlık isteyebileceği dolayısıyla da Türkiye'nin bölgedeki tarihi ve kültürel bağları görmezden gelinmiştir. (7) Bosna-Hersek'te kurulabilecek bir radikal İslam Devleti paranoyası Miloşeviç

[44] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 29-30.
[45] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 31.
[46] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 31.
[47] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 30-31.
[48] **CIA Documents,** Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, s. 31.

tarafından sürekli dile getirilmiş, kullanılmış ve maalesef destek bulmuştur. CIA Raporlarında bu korkunun ciddi olarak tartışıldığı görülmektedir. (8) Son olarak, Dayton Antlaşması'nda Müslüman Boşnaklara kısmi de olsa bağımsızlık verilmiştir ve bu en başta öngörülmeyen bir durumdur. Müslüman Boşnakların bağımsızlıklarını elde etmelerinde Aliya İzzetbegoviç'in üstün kişiliği ve bilgeliği yadsınamaz bir rol oynamıştır.

KAYNAKÇA

CIA Documents, National Inteligence Estimate, Yugoslavia Transformed, Doc. No.: 1990-10-01-NIE 15-90, 18 October 1990; İstihbarat Belgeleri için bkz. http://www.foia.cia.gov/collection/bosnia-intelligence-and-clinton-presidency [04.10.2013].

CIA Documents, **Yugoslavia: Military Dynamics of a Potential Civil War,** Doc. No.: 1991-03-01-C0037240, March 1991.

CIA Documents, Bosna Hercegovina: On the Edge of the Abyss, Doc. No.: 1991-12-19-C0591268?, 19 December 1991.

CIA Documents, A Broadening Balkan Crisis: Can It Be Managed?, Doc. No.: 1992-04-01-C05918534, 1 April, 1992.

CIA Documents, Implications of US Posture on Recognition of Former Yugoslav Rebublics, Doc. No.: 1992-01-15- C05916684, 15 January 1992.

CIA Documents, European Views on the Use of Force in Bosnia and Hercegovina, Doc. No.: 1992-08-10-C05916694, 10 August 1992.

CIA Documents, Response to Transition Team Questions on the Balkans, Doc. No.: 1992-12-28-C06002393, 28 December 1992.